

Interview met Edmonde ('Mony') Jaspers

Officieel Edmonde, in het leven beter bekend als 'Mony', Jaspers (° 3 april 1940, Antwerpen) kent als geen ander het marien-wetenschappelijke landschap in Vlaanderen. Als voormalig directeur van het Instituut voor Zeewetenschappelijk Onderzoek (IZWO) volgde ze gedurende dertig jaar het reilen en zeilen van de Vlaamse/Belgische zeevorsers op de voet. Toen IZWO in 1999 werd opgeslorpt in het nieuw opgerichte Vlaams Instituut voor de Zee (VLIZ) kon Mony haar gevulde carrière vervolmaken als senior-wetenschapper binnen deze natuurlijke opvolger van het IZWO. Ter gelegenheid van haar pensionering in mei 2003 nodigden we Mony dan ook graag uit op de koffie voor een gezellige babbel en een terugblik op drie decennia Vlaams marien onderzoek.

Iedereen kent u vooral als directeur van het voormalige Instituut voor Zeewetenschappelijk Onderzoek IZWO.

Bent u uw loopbaan onmiddellijk bij IZWO gestart?

Nee. Raar maar waar, maar na mijn middelbare studies ging ik eerst werken bij een uitgeverij in Antwerpen, en vervolgens gedurende verscheidene jaren op de wettendienst van het toenmalige Ministerie van Nationale Opvoeding en Cultuur in de Wetstraat te Brussel. Ik was er belast met het berekenen van de wedden aan de Rijksuniversiteit Gent en het Academisch Ziekenhuis Gent. Niet bepaald een boeiende job, maar voor mij toen een financiële noodzaak. Pas toen ik begin de jaren '60 een studiebeurs kreeg, kon ik mijn droom om verder te studeren waar maken. Ik wou dolgraag biologie studeren, maar botste in mijn eerste jaar op een professor die kennelijk niet geneigd was mij te laten overgaan. Men heeft mij toen aangeraden deze professor te ontwijken door te kiezen voor een andere richting. Zo belandde ik aan de Gentse Rijkslandbouwhogeschool (kandidaturen) die later omgevormd werd tot de Rijksfaculteit Landbouwwetenschappen (ingenieursdiploma), maar toen nog niet volledig geïntegreerd was in de Rijksuniversiteit Gent. Ik koos voor de richting Waters en Bossen, omdat deze het best leek aan te sluiten bij mijn interesses in limnologie, visteelt en bosbouw en bij mijn praktische ingesteldheid. In juli 1967 ben ik dan afgestudeerd in de bosbouw met een thesis over de invloed van de vrijlevende wortelnematode *Pratylenchus penetrans* op populierenstekken.

Ik kan me voorstellen dat studenten als vrouw in die tijd niet vanzelfsprekend was!

Dat klopt. Daarbij moest ik zelf instaan voor studie- en levensonderhoud met een studiebeurs en allerhande jobs, wat echter rijke ervaringen opleverde. In die tijd waren er op het totaal van 175 'Boerekot' studenten slechts 4 vrouwen of 'porren'. Men moest best wel tegen een stootje kunnen, alhoewel de mannelijke collega's toch ook veel kameraadschap aan de dag legden. Het was een traditie dat de oudere studenten de beginners of 'schachten' onder hun hoede namen. We mochten mee uitgaan, maar 's anderdaags kwamen ze ook wel controleren of we in de les waren en of het beruchte herbarium van 150 planten in orde was. Het was een kleine gemeenschap, waar iedereen iedereen toch wel kende, en waaraan ik zeer goede herinneringen bewaar.

Toch blijft het mij onduidelijk hoe u vanuit de bosbouw in de mariene wetenschappen verzeild bent geraakt?

Na mijn studies bosbouw wou ik me specialiseren in hydrobiologie, maar dat kon toen niet in Europa. Dus dong ik mee naar een reisbeurs en solliciteerde naar een assistentschap om in de Verenigde Staten te gaan verder studeren. Na examens o.a. in Parijs kreeg ik een 'Fulbright-Hays Travel Grant' en een aantal aanbiedingen, waaruit ik finaal opteerde voor de Louisiana State University (LSU) in Baton Rouge. Zij werkten immers zowel met zoet, zout als brak water, waren gunstig gesitueerd t.o.v. de indrukwekkende Mississippi-delta en bovendien gelegen in het vanuit sociaal

oogpunt (raciale conflicten en contestaties tegen de oorlog in Vietnam) boeiende zuiden van de States. Van 1967 tot 1969 doorliep ik een Master of Science opleiding in 'Fisheries' aan de School of Forestry and Wildlife Management, die ik afsloot met een thesis over de leefomstandigheden van de rivierkreeft *Procambarus clarki*. Aansluitend (1969-72) bleef ik (beurs)assistente en behaalde aan het nieuw opgerichte Department of Marine Sciences mijn doctoraat met een thesis over de spermato-logie van de channel catfish, *Ictalurus punctatus*. Tijdens die eindfase werd ik voor wat betreft mijn verdere toekomst voor een moeilijke keuze gesteld: of een aanbieding aannemen om als NFWO-assistente te gaan werken bij mijn voormalige bosbouwprofessor Marcel Van Mieghem, of in te gaan op de vraag vanwege professor Guido Persoone om aan de RUG zijn team te vervoegen en mee het nieuw opgerichte Instituut voor Zeewetenschappelijk Onderzoek te gaan trekken. Vermits ik me reeds geëngageerd had naar de bosbouw toe, liet ik de beslissing over aan het overleg tussen beide professoren. Conclusie was dat ik als eerstaanwezende assistente bij Persoone werd gestationeerd in het IZWO en aldaar professor Nanette Daro opvolgde als 'plaatselijk afgevaardigde'. In maart 1974 stapte ik dan volledig over naar het IZWO.

Maar het IZWO bestond dus eigenlijk al, toen u daar toekwam?

Inderdaad. De vzw. IZWO was reeds gesticht eind 1970 door dertien personen. Hierbij waren nogal wat professoren uit de Vlaamse universiteiten waaronder Philip Polk en Guido Persoone en waarbij de provincie West-Vlaanderen, het Francqui Fonds en het NFWO financiële middelen bezorgden om te starten. Maar ook de toenmalige gouverneur van West-Vlaanderen, Baron van Outryve d'Ydewalle, de toenmalige directeur van het West-Vlaams Economisch Studiebureau (WES) en latere gouverneur, professor Olivier Vanneste, en de mecenas de heer Raoul Haléwyck hebben hierin een belangrijke rol gespeeld. Ikzelf was pas fysisch aanwezig in de eerste IZWO-lokalen gehuurd in het Zeepreventorium van De Haan in september 1972. We zijn daar gebleven tot 1975, en nadien verhuisd naar een huurhuis langs het kanaal Brugge-Oostende te Bredene (1975-94). Vandaar ging het naar de Victoriaal aan op de oosteroever te Oostende, waar ook het VLIZ zijn eerste jaren nog mocht beleven.

U legde uw doctoraat af in het domein van de aquacultuur, toen nog een vrij onbekende activiteit. Klopt het dat u ook aan de wieg stond van enkele van de meest toonaangevende internationale organisaties op dat vlak?

Ik had het geluk als assistente te werken in Baton Rouge (Louisiana – USA) toen mijn professor samen met enkele collegae de World Mariculture Society oprichtten. Zo geraakte ik betrokken bij de organisatie van activiteiten en de uitgave van proceesdijns van WMS. Terug in Gent rijpte het idee iets analoogs in Europa op te zetten. Professor Persoone en zijn groep was immers gestart met de kweek van Artemia, het pekelkreeftje en de Europese aquacultuurgemeenschap reageerde positief. Ter gelegenheid van het 10de Europees Symposium voor Mariene Biologie, dat IZWO organiseerde in het casino van Oostende in 1975, werd de daad bij het woord gevoegd en nam IZWO het initiatief om het secretariaat van het nieuwe 'European Mariculture Society' te hosten. Geleidelijk aan groeide de vereniging, ze veranderde van naam naar 'European Aquaculture Society' (EAS) en ging uiteindelijk haar eigen weg.

Nu u kunt terugblikken op dertig jaar IZWO, wat ziet u als de belangrijkste verwezenlijkingen?

Het IZWO had o.a. als taak de interacties tussen mariene wetenschappers van verschillende disciplines en universiteiten of instellingen te versterken, of zoals men met een modern woord 'netwerking' zou noemen. De diverse groepen kenden elkaar eigenlijk niet zo goed begin van de jaren '70. Dat veranderde drastisch met de start van het nationaal project 'Zee' in 1972, dat een grote impuls gegeven heeft aan de Belgische mariene wetenschappen. In die fase denk ik, heeft IZWO toch ook een niet onbelangrijke rol kunnen spelen als multidisciplinair forum.

Ook op onderwijsvlak slaagde IZWO er toch in bruggen te bouwen tussen disciplines. Tussen 1977 en 1991 volgden meer dan 200 onderzoekers de 'Derde cyclus mariene ecologie', die onder auspiciën van het NFWO door het IZWO werd beheerd en ingericht, eerst nog onafhankelijk, later meer en meer in samenwerking met het FAME-programma ('Fundamental and Applied Marine Ecology') van de Vrije Universiteit Brussel. Daarnaast organiseerden we tal van congressen, groot en klein, en niet te vergeten was er de IZWO-bibliotheek die bestond uit een geërfde collectie van het ZWI (Zeewetenschappelijk Instituut: natuurlijke voorganger van het IZWO).

Deze werd vooral aangevuld d.m.v. ruilabonnementen voor de 'IZWO Collected Reprints' met publicaties van andere instituten, universiteiten en bibliotheken wereldwijd. Deze uitgave van gebundelde Belgische marien-wetenschappelijke artikels was al gestart nog voor ik op het IZWO belandde in 1972 - zij het nog als ingebonden overdrukjes en niet in boekvorm - en ik beschouw ze toch als één van de parade-paardjes van de IZWO activiteiten. Door het systeem van ruilabonnementen konden we het tekort aan financiële armslag enigszins goedmaken, toch voor wat betreft het aanschaffen van publicaties.

Op hoeveel personeel kon u beroep doen bij het IZWO? Was dit voldoende voor toch wel een omvangrijk takenpakket?

De jaarlijkse toelage vanwege de provincie West-Vlaanderen volstond om enkele mensen te betalen: ikzelf als directeur, twee halftijdse administratieve krachten, Ingrid Dobbelaere en Nora Roelandt en tijdens enkele jaren een hulparbeider. Hiermee konden we helaas niet het kritische personeelsbestand bereiken nodig om onze doelstellingen volledig waar te maken. Enthousiasme, inzet en vindingrijkheid alleen volstaan immers niet altijd. Deze benarde situatie werd, met name naar het einde toe, een constante bezorgdheid.

Veel mensen zullen bij het vernoemen van de naam IZWO onvermijdelijk denken aan de Oostendse Spuikom? Vanwaar die link?

Ik denk dat de link van de Oostendse Spuikom met het IZWO vooral belangrijk was voor de onderzoekers zelf. Je moet rekenen dat er in de jaren '70 nog geen echte onderzoeksschepen à la 'Belgica' en 'Zeeleeuw' waren. Men moest zich behelpen met staalnamen aan boord van militaire schepen zoals de 'Mechelen' met beperkte mogelijkheden. Nogal wat vorsers namen dan ook hun toevlucht tot de gemakkelijk toegankelijke en interessante biotoop van de Spuikom. Het gebied leende zich perfect als een soort openluchtlaboratorium, waar tal van universiteiten stages organiseerden of onderzoek konden verrichten. IZWO had bovendien van een oude hangar van de familie Halewyck (historische oesterkwekers op Spuikom, n.v.d.r.), een veldlaboratorium gemaakt dat ter beschikking stond van geïnteresseerde groepen. Onnodig daar aan toe te voegen dat we daar tijdens die stages en/of 24-uur cycli heel veel plezier beleefd hebben!

Het IZWO werd eind 1999 opgeslorpt in het nieuw opgerichte Vlaams Instituut voor de Zee. U hebt de conceptie, embryonale groei, geboorte en peuterjaren van het VLIZ mogen meemaken. Hoe verliep dit alles?

Het debat over de mogelijke oprichting van een instituut voor mariene wetenschappen in België is vooral vanaf 1983 concreet gevoerd. Probleem was uiteraard in de eerste plaats de centen. Bij de federale overheden en de provinciebesturen, West-Vlaanderen uitgezonderd, vingen we telkens bot. De Vlaamse regering toonde wel interesse, maar dat leidde in eerste instantie nog niet tot concrete realisaties. Begin de jaren '90 werden wel al plannen gemaakt van wat nodig was, wat de doelstellingen zouden moeten zijn, welke apparatuur moest worden voorzien, enz. Er werden zelfs al maquettes gemaakt voor een gebouw door eindejaarsstudenten van het Hogere Architectuurinstituut te Gent. Uiteindelijk werd de finale doorbraak gerealiseerd naar aanleiding van het afscheid van de gouverneur van West-Vlaanderen Olivier Vanneste op 6 mei 1997. Als afscheidsgeschenk bood de Vlaamse regering, bij monde van minister-president Luc Van den Brande, haar principeakkoord aan voor de oprichting van een sterk marien instituut. De praktische uitvoering van die ideeën leidde uiteindelijk tot de oprichting van het VLIZ in april 1999. Tot grote opluchting van velen! Waaronder mezelf.

Welke rol ziet u voor het VLIZ in de toekomst weggelegd? Wat zijn uw verwachtingen, dromen, wensen?

Vooreerst ben ik heel blij dat het VLIZ er gekomen is en ik ook nog een paar jaar heb mogen meebouwen aan de fundamente. Het doet goed te zien dat VLIZ goed draait. Het feit dat de diverse wetenschappelijke disciplines zo goed in elkaar beginnen te vloeien en de warme collegialiteit zijn voor mij heel positieve punten. Eigenlijk is het VLIZ nu al niet meer weg te denken. Ik zie o.a. een heel grote 'interface'-taak weggelegd op het vlak van het verzamelen van informatie, het uitbouwen van databanken en het terug vrijgeven van informatie. Niet, zoals in het verleden nogal eens het geval was, in de vorm van dikke rapporten die hun doelgroepen maar al te vaak missen. Neen, VLIZ vervult een zeer belangrijke maatschappelijke taak door soms moeilijke wetenschappelijke informatie open te trekken naar een breed publiek. Het is ook een sterkte dat VLIZ zelf geen onderzoek mag doen, waardoor het niet in concurrentie kan treden met de

onderzoeksgroepen. Hierdoor kan het tegelijkertijd aanspreekpunt en spreekbuis zijn voor zaken die het marien-wetenschappelijke onderzoek aangaan, zonder aan de eigenheid van de diverse onderzoeksgroepen afbreuk te doen.

U hebt het marien-wetenschappelijke landschap in Vlaanderen en België als geen ander gevolgd de voorbije 30 jaar.

Hebt u belangrijke, ingrijpende veranderingen kunnen vaststellen, ten goede of ten kwade?

Ik denk dat het voor de onderzoekers in den beginne misschien een stuk makkelijker was. Er waren minder vorsers, de concurrentie was dus kleiner, en het was duidelijker tot wie men zich bij de overheid diende te wenden. Alles gebeurde immers via de federale overheid, meer bepaald vanuit de bevoegdheid wetenschapsbeleid en het NFWO. Zeker na de eerste staatshervorming werd men soms echt van het kastje naar de muur gestuurd, tengevolge van het nog onvoldoende afgelijnd zijn van de bevoegdheden.

Hoewel het aanbod aan projecten en financieringskanalen is gegroeid, is het door een toegenomen concurrentie een harde strijd geworden om de nodige middelen binnen te halen. Er wordt ook meer gepubliceerd: 'publish or perish'. Getuige daarvan de evolutie van dunne naar zeer lijvige 'Collected Reprints'.

Wat is volgens u de kracht van het Belgisch marien-wetenschappelijk onderzoek, gezien vanuit een internationaal perspectief?

Of hebben wij niets bijzonders te bieden, en zijn we dus maar het kleine broertje, waarvoor men ons – met onze 65 km kustlijn – maar al te graag aanziet?

Het is niet omdat we slechts 65 km kust hebben, dat we daarom zomaar van de kaart kunnen worden geveegd. Ik denk dat zich door de jaren heen verschillende sterke groepen hebben kunnen ontwikkelen, die op internationaal niveau meer dan hun mannetje staan. Die korte kustlijn speelt overigens ook geen rol van betekenis. Het werkterrein van Belgische mariene vorsers strekt zich immers uit van Antarctica tot in de tropen. Overigens heeft een klein land het voordeel dat zaken soms flexibeler lopen en dat een deel van het onderzoek geconcentreerd kan gebeuren in een relatief klein gebied.

Als persoonlijke noot wil ik nog meegeven dat ik het een beetje spijtig vind dat de band met het Franstalige deel van België – waar nochtans ook zeer degelijk onderzoek gebeurt – wat lijkt te verwateren. Ik

vermoed dat dit verband houdt met de gescheiden financieringsbronnen (met uitzondering dan van DWTC), waardoor ook de onderzoekers minder contact onderhouden. Daarnaast is de Waalse tegenhanger van IZWO/VLIZ – IRMA, die in 1980 in navolging van IZWO werd opgericht met nagenoeg dezelfde doelstellingen – toch altijd minder goed gestructureerd geweest. In het federale tijdperk waren er ook meer contacten tussen IZWO en IRMA, maar waar IZWO streefde naar de uitbouw van een feitelijk instituut, bleef bij IRMA alles berusten op vrijwilligers wat een zekere discontinuïteit veroorzaakte.

Hebt u ter afsluiting nog iets toe te voegen?

Ik ben persoonlijk heel blij dat het VLIZ in goede handen en op de goeie weg is. De erkenning bij de overheid lijkt me heel positief en het zou me dan ook niet verwonderen dat VLIZ er in de toekomst nog taken bij krijgt. De invulling zal misschien wel wijzigen in navolging van evoluties in de wetenschappen zelf en in de maatschappij, maar terugschroeven kan niet meer. Ik ben dan ook gerust in de toekomst van VLIZ.

Op vrijdag 25 april 2003 werd Mony Jaspers uitgebreid in de bloemetjes gezet ter gelegenheid van haar pensionering, en dit bij een feestelijke maaltijd en een gezellig feest.

Op de foto zijn naast een lachende Mony, een al even goedgeluimde gouverneur Paul Breyne te zien, met op de achtergrond een applaudiserende professor Guido Persoone (VL)

